

4. Violanti J. M., Fekedulegn D., Hartley T. A., Charles L. E., Andrew M. E., Ma C. C., Burchfiel C. M. Highly Rated and Most Frequent Stressors among Police Officers: Gender Differences. *American Journal of Criminal Justice*. 2016. Vol. 41. No. 4. P. 645–662. doi: <https://doi.org/10.1007/s12103-016-9342-x>.

5. Исупова О.Г. Баланс жизни и работы у женщин-полицейских в Вологодской области. *Мониторинг общественного мнения: Экономические и социальные перемены*. 2019. № 3. С. 103–121. doi: <https://doi.org/10.14515/monitoring.2019.3.07>.

Мотлях Олександр Іванович,
завідувач наукової лабораторії
з проблем психологічного забезпечення
та психофізіологічних досліджень
навчально-наукового інституту заочного
та дистанційного навчання Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор

ПСИХОДІАГНОСТИКА ТА ЇЇ ЗНАЧУЩІСТЬ У ПРОВЕДЕННІ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФА

Проведення дослідження із застосуванням поліграфа – це специфічна діяльність поліграфолога, що потребує від нього володіння спеціальними знаннями в галузі поліграфології, основу якої сформували знання психології, юриспруденції, медицини та інших наук. Чільне місце в цьому процесі належить психодіагностиці, як складовій психології, що вивчає способи розпізнання й вимірювання індивідуально-психологічних особливостей людини (властивостей особистості та особливостей інтелекту), теорію і практику визначення психологічного діагнозу. Психодіагностика має свій внутрішній поділ до складу якого входить психометрія, яка вивчає кількісні вимірювання індивідуально-психологічних особливостей індивідуумів. Сама ж процедура розпізнавання й вимірювання цих показників здійснюються за допомогою методів психодіагностики, яку в своїй діяльності активно використовує поліграфолог для визначення типу особистості й застосування до нього відповідної апробованої часом і практикою методики психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа [1, с.310–312]. Тому, при інструментальному методі тестування осіб, поліграфолог значне місце відводить формуванню соціально-психологічної

установки опитуваного як фактору адаптації до процедури виконання такого дослідження. Це викликано тим, що психологічний зміст тестування осіб із застосуванням поліграфа являє собою нерозривну єдність діяльності, тобто спільної організованої цілеспрямованої активності індивідуумів і спілкування як багатопланового процесу встановлення й розвитку контактів між ними, що передбачає обмін інформацією і певну тактику й стратегію взаємодії, сприймання та розуміння комунікації між собою. Таке спілкування дає можливість поліграфологу сформувати уявлення про особистість потенційного опитуваного із застосуванням поліграфа, тим самим встановити з ним психологічний контакт на подальшу процедуру виконання цього специфічного дослідження. Одночасно формується й індивідуальне уявлення в потенційного опитуваного як відносно поліграфолога, так і процедури тестування. Тобто, відбувається своєрідний процес адаптації особи до перевірки його інформаційних даних із застосуванням поліграфа. Однак у цій процедурі діяльності поліграфологу слід звернути увагу на так званий феномен специфічної установки, й окремі засади його формування, та впливу процесу адаптації із застосуванням поліграфа як до нової «соціальної установки», з якою особа стикається вперше. Це важливо для того, щоб така адаптація особи не вплинула на результативність виконання поліграфологічного дослідження. Тобто, щоб емоції особи на запропоновані поліграфологом стимули (питання) мали чітке вираження і поліграф їх міг зафіксувати та відобразити у вигляді кривих на поліграмах. Зазначимо, що виходячи з наукових обґрунтувань більшості вчених-психологів «соціальна установка» розглядається як соціально-психологічна, до складу якої входять:

- психологічний стан схильності суб'єкта до певної активності у певній ситуації;
- готовність і внутрішня схильність особи діяти певним чином у заданому напрямі;
- зовнішня скерованість і схильність особи діяти під її впливом [2, с. 152].

Хоча існує й інша точка зору науковців-психологів, які дещо своєрідно трактують поняття «соціальної установки», а саме як:

- свідоме ставлення особи до будь-якого факту;
- готовність особи відповісти певним способом на стимул (об'єкт, поняття або ситуацію);

– використання манери, поведінки, позиції, способу дії і тактики діяти в конкретній ситуації;

– позитивна чи негативна оціночна реакція на що-небудь або на кого-небудь, яка виражається в думках, почуттях і цілеспрямованій поведінці особи [3, с. 248–249].

Ми ж переконані, що «соціальна установка» має розглядатися як дослідження психофізіологічних механізмів пристосування організму особи до передбачуваної ситуації, вибірковості та спрямованості психічних процесів, а також механізмів неусвідомлюваної регуляції діяльності особистості в конкретній ситуації. Отже, у процесі проведення дослідження особи із застосуванням поліграфа «соціальну установку» слід розглядати:

– по-перше, як внутрішню готовність особи діяти певним способом під час виконання цього психофізіологічного дослідження;

– по-друге, як певне її налаштування (з точки зору психологічного стану – власне емоції) щодо самої процедури проведення дослідження із застосуванням поліграфа, а також і до поліграфолога [4, с. 230–231].

Ще одним елементом соціально-психологічного розвитку виступає адаптація як механізм пристосування. Вона є важливою для організму людини, оскільки дає змогу не тільки переносити різні зміни в навколишньому середовищі, а й активно перебудовувати свої фізіологічні функції й поведінку відповідно до цих змін, іноді навіть випереджаючи їх. Адаптація формується в процесі еволюції й спрямована на збереження сталості її внутрішнього середовища (гомеостазу). Взаємопов'язаність між собою цих двох елементів формують і визначають функціональний стан організму людини, забезпечують його пристосування до фізичних, емоційних та інших навантажень. З позиції наукових досліджень адаптацію поділяють на специфічну та неспецифічну. Перша забезпечує зміни в організмі особи, спрямовані на усунення або послаблення дії несприятливого фактору, а друга – виокремлює активізацію різноманітних захисних систем організму людини. Тому, під час проведення психофізіологічного дослідження особи із застосуванням поліграфа специфічна адаптація викликатиме зміни в суб'єктивному ставленні в опитуваного як до сприятливого фактору, який допоможе встановити обставини, що були предметом дослідження, а неспецифічна – забезпечуватиме активізацію захисних систем її організму,

пов'язаних із протіканням певних фізіологічних процесів. До таких фізіологічних процесів емоційного реагування особи відносять вегетативно-соматичні, біохімічні та інші процеси.

Успіх означених вище установок опитуваної особи із застосуванням поліграфа буде залежати від уміння поліграфолога побудувати нову установку або ж зруйнувати ту, яка сформувалася самостійно у кандидата на процедуру тестування до початку проведення цього специфічного дослідження. Невміння поліграфолога правильно використовувати знання психодіагностики може сформувати у нього хибне уявлення про особу, що добровільно виявила бажання пройти процедуру тестування із застосуванням поліграфа, а це в кінцевому результаті вплине на якість проведеного ним дослідження.

Список використаних джерел

1. Станіславський С. В. Місце психодіагностичного методу в оцінюванні ефективності навчального процесу / Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. – 2005. – Т. VII, вип. 5. – С. 309–315.
2. Борисова О. А. Проблема формирования социально-психологической установки как фактора адаптации испытуемого в ситуации ОИП. Материалы международной научно-практической конференции (2–4 дек. 2008 г.). – М., 2009. – С. 150–154.
3. Майерс Д. Социальная психология. – СПб. : Питер, 2002. – 748 с.
4. Мотлях О. І. Поліграф: наукова природа походження, нормативно-правове регулювання та допустимі межі застосування : [моногр.]. – К. : Освіта України, 2012. – 394 с.

Мохорєва Олена Миколаївна,
викладач кафедри соціології та психології
факультету № 6 Харківського
національного університету внутрішніх
справ

ЗАЗДРІСНІСТЬ У ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУКОВИХ СТУДІЯХ

Заздрісність як психологічний феномен розглядається у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. За змістом заздрісність – це почуття неоднозначне, котре полягає з одного боку - у сприйнятті суб'єктом переваг, досягнень інших